

ŚWIAT W ROCZNIKU

RAFAŁ ULATOWSKI

doi 10.7366/2300265420172312

NIEMCY: ROK NIEPEWNOŚCI

Rok 2017 był dla Niemiec rokiem niepewności. Przejawia się ona w trzech wymiarach.

We wrześniu 2017 r. odbyły się wybory do Bundestagu. Po raz pierwszy od czasu Bundestagu drugiej kadencji (1953–1957) zasiada w nim sześć partii. Próby utworzenia rządu koalicji CDU/CSU/FDP/Zieloni (koalicja jamajska) zakończyły się niepowodzeniem. Jako że kanclerz Angela Merkel odrzuca koncepcję rządu mniejszościowego, na początku stycznia 2018 r. CDU, CSU i SPD rozpoczęły rozmowy sondażowe nt. ponownego utworzenia rządu wielkiej koalicji. Przywódca CSU Horst Seehofer oczekuje jego sformowania przed świętami wielkanocnymi 2018 r.¹ Niemcy znajdują się w kryzysie politycznym.

Kraj stoi wobec poważnych wyzwań na arenie międzynarodowej. Najważniejsze z nich to niepewność co do dalszego kierunku polityki USA, wzrost ambicji mocarstwowych Chin, brexit, nierozwiązany konflikt na Ukrainie, przedstawiane przez prezydenta Francji Emmanuela Macrona plany głębokiej przebudowy Unii Europejskiej (UE).

Niemiecka branża motoryzacyjna, będąca podstawą gospodarki kraju i przedmiotem narodowej dumy, zmagą się z wielorakimi problemami. Podczas gdy kanclerz Angela Merkel w swych wystąpieniach przekonuje o potrzebie dostosowania niemieckiej gospodarki do wyzwań XXI wieku, branżę będącą jej chlubą dosięgają „błędy z przeszłości”.

POLITYKA WEWNĘTRZNA – W POSZUKIWANIU KOALICJI RZĄDOWEJ

W 2017 r. nastąpiły trzy istotne zmiany personalne z punktu widzenia polityki zagranicznej Niemiec. Urząd prezydenta objął dotychczasowy minister spraw zagranicznych Frank-Walter Steinmeier, a jego następcą na stanowisku ministra został Sigmar Gabriel. Po blisko 12 latach szefem Wydziału 2 w Urzędzie Kanclerskim (doradca kanclerza ds. międzynarodowych) przestał być Christoph Heusgen. Nowym szefem Wydziału 2 został Jan Hecker, uprzednio odpowiedzialny w Urzędzie

¹ „Seehofer wartet nur bis Ostern”, *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* z 30 grudnia 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/seehofer-fordert-regierungsbildung-bis-ostern-15366268.html> (dostęp: 12.01.2018).

Kanclerskim za koordynację polityki wobec uchodźców. Nominację tę należy traktować jako sygnał znaczenia, jakie migracjom przypisywała kanclerz Angela Merkel, planując swoją czwartą kadencję².

Rok 2017 był w polityce wewnętrznej zdominowany przez kwestię wyborów – do parlamentów czterech krajów związkowych oraz do Bundestagu.

Pierwsze odbyły się wybory do parlamentu kraju Saary. Wygrała je CDU, osiągając wynik na poziomie 40,7%, przed SPD (29,6%), partią Lewicy (12,8%) oraz AfD (6,2%). Do parlamentu krajowego nie weszła partia Zielonych, która zyskała 4% poparcia, ani uprzednio reprezentowana w nim Partia Piratów. Ponownie nie weszła też FDP. Wyniki te pokazały, że wielki entuzjazm w SPD i zainteresowanie mediów nowym przywódcą partii Martinem Schulzem nie przekładają się na wzrost poparcia w wyborach³.

Również wybory do parlamentu kraju związkowego Szlezwik-Holsztyn zakończyły się zwycięstwem CDU (32%), przed SPD (27,2%), partią Zielonych (12,9%) oraz FDP (11,5%). Piątą partią, która weszła do parlamentu, była AfD z poparciem 5,9%. Z niedawnej euforii związanej z przywództwem Martina Schulza pozostało w tym momencie niewiele. FDP osiągnęła najlepszy wynik wyborczy od 2009 r.⁴ Czas na kolejny test przyszedł już tydzień później w największym pod względem liczby ludności kraju związkowym – Nadrenii Północnej-Westfalii.

Wybory te okazały się równie wielkim sukcesem dla CDU oraz klęską dla SPD. CDU zwyciężyła w nich, osiągając 33% poparcia, przed SPD (31,2%), FDP (12,6%), AfD (7,4%) i partią Zielonych (6,4%). Były to trzecie z rzędu wybory do parlamentu kraju związkowego, w których SPD osiągnęła mniejsze, a CDU większe poparcie aniżeli w tych sprzed pięciu lat. Dla SPD był to najgorszy wynik w Nadrenii Północnej-Westfalii od 1947 r. Również koalicyjny partner socjaldemokratów – partia Zielonych – poniósł bardzo duże straty. Z wyników mogły być zadowolone FDP oraz AfD, dla AfD oznaczały one bowiem, że jest reprezentowana już w 13 z 16 parlamentów krajów związkowych. Był to ostatni test przed wyborami do Bundestagu 24 września⁵.

Badania pokazywały, że czynnikiem skłaniającym do oddania głosu na CDU w wyborach w krajach związkowych była osoba kanclerz Merkel. Aż do wrześniowej elekcji panowało przekonanie, że wyborcy wierzą, iż CDU to właściwa partia, a kanclerz – właściwa osoba do zarządzania skutkami kryzysu migracyjnego, który stał się głównym tematem kampanii wyborczej. Wokół kanclerz Merkel zbierała się wyborcy niemający ochoty na polityczne eksperymenty. CDU w swej strate-

² M. Ackeret, „Weltpolitik ist mehr als Flüchtlingskrisen”, *Neue Zürcher Zeitung (NZZ)* z 12 października 2017 r., <https://www.nzz.ch/international/weltpolitik-ist-mehr-als-fluechtlingskrisen-ld.1321610> (dostęp: 12.01.2018).

³ D.F. Sturm, „Der Schulz-Zug schafft es nicht bis Saarbrücken”, *Die Welt* z 26 marca 2017 r., <https://www.welt.de/politik/deutschland/article163176088/Der-Schulz-Zug-schafft-es-nicht-bis-Saarbruecken.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁴ „Großer Triumph für die CDU – SPD stürzt ab – AfD schwach”, *Die Welt* z 7 maja 2017 r., <https://www.welt.de/politik/deutschland/article164333849/Grosser-Triumph-fuer-die-CDU-SPD-stuerzt-ab-AfD-schwach.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁵ R. Burger, A. Haneke, „Fast zu schön”, *FAZ* z 16 maja 2017 r., s. 2.

gii wyborczej postawiła zatem na osobę pani kanclerz, przedstawiając ją jako męża stanu. Socjaldemokraci, prezentując kolejne propozycje w sferze socjalnej (odnośnie do zmian w podatkach, ochrony zdrowia czy też emerytur), próbowali osiągnąć wzrost poparcia⁶. Jednak kanclerz Merkel zrezygnowała SPD tematy/argumenty z ręki. Tak się stało, gdy w czerwcu do debaty publicznej wprowadziła kwestię małżeństw dla par tej samej płci. Podczas głosowania w Bundestagu we frakcji CDU/CSU nie obowiązywała dyscyplina i zmiana prawa została przyjęta. Co ciekawe, sama Merkel głosowała przeciwko⁷. W odniesieniu do trudnego tematu uchodźców starała się przekonywać do słuszności swej dotychczasowej polityki, zapewniając jednocześnie, że „rok 2015 nie może się powtórzyć”⁸. Główny przekaz kampanii CDU/CSU stanowiły kontynuacja dotychczasowej polityki i zaufanie do obecnej kanclerz, a jej przesłanie – zapewnienia, że sprawy Niemiec i ich obywateli idą w dobrym kierunku⁹. Kampania wyborcza została uznana przez obserwatorów za nudną. Choć zarówno w polityce wewnętrznej, jak i międzynarodowej nie brakowało interesujących tematów, to partie głównego nurtu ich nie podnosiły. Było to konsekwencją dwóch czynników. Po pierwsze, rządy koalicji CDU/CSU/SPD sprawiły, że największe partie ponosiły wspólnie odpowiedzialność za politykę ostatnich czterech lat. Po drugie, styl uprawiania polityki przez kanclerz Merkel sprawiał, że m.in. Martinowi Schulzowi brakowało partnera do gorącej politycznej dyskusji¹⁰. Pokazała to również debata telewizyjna między nimi, która przebiegła w spokojnej atmosferze, sprawiając wrażenie przedwczesnych negocjacji koalicyjnych. Znacznie więcej różnic poglądów i gorących dyskusji politycznych można było obserwować między przedstawicielami mniejszych partii¹¹.

W wyborach do Bundestagu najwięcej głosów otrzymały CDU/CSU – 32,9% (–8,6 p.p.). Drugi wynik osiągnęła SPD – 20,5% (–5,2 p.p.). Trzecią siłą w Bundestagu została AfD z wynikiem 12,6% (+7,9 p.p.), czwartą FDP – 10,7% (+5,9 p.p.), piątą Lewica 9,2% (+0,6 p.p.), a szóstą partia Zielonych – 8,9% (+0,5 p.p.). Partie Wielkiej Koalicji poniosły tym razem porażkę, ich łączny wynik to niewiele ponad 50% głosów. SPD osiągnęła najgorszy rezultat w swojej historii, a CDU/CSU drugi najgorszy w historii. O sukcesie może mówić AfD, która stała się trzecią partią w Bundestagu, oraz FDP, która powróciła do Bundestagu po czterech latach. Również Lewica oraz Zieloni poprawili swoje wyniki¹².

Już podczas wieczoru wyborczego władze SPD zapowiedziały przejście partii do opozycji. Jesień zdominowana została przez sondażowe rozmowy czterech partii –

⁶ J. von Altenbockum, „Die letzte Hoffnung der SPD”, *FAZ* z 26 czerwca 2017 r., s. 1.

⁷ „Bundestag beschließt »Ehe für alle«”, *FAZ* z 30 czerwca 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/bundestag-beschliesst-ehe-fuer-alle-15084396.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁸ M. Sattar, „Stehen oder wackeln”, *FAZ* z 28 sierpnia 2017 r., s. 1.

⁹ H.H. Tiedje, „Angela Merckels Wohlfühldeutschland”, *NZZ* z 28 sierpnia 2017 r., <https://www.nzz.ch/meinung/kommentare/augen-zu-cdu-angela-merkels-wohlfuehldeutschland-ld.1312722> (dostęp: 12.01.2018).

¹⁰ J. von Altenbockum, „Hinterm Ofen”, *FAZ* z 14 sierpnia 2017 r., s. 1.

¹¹ Idem, „Duell”, *FAZ* z 4 września 2017 r., s. 1.

¹² „Querelen nach der Wahl”, *FAZ* z 26 września 2017 r., s. 1.

CDU, CSU, Zielonych i FDP – nad formalnym rozpoczęciem negocjacji koalicyjnych. Rozmowy te zakończyły się jednak porażką. Jak poinformował przewodniczący FDP Christian Lindner, nie doszło do zbliżenia stanowisk między partiami, a propozycje FDP odnośnie do ograniczenia imigracji nie znalazły akceptacji partnerów. Również w dziedzinach takich jak polityka energetyczna i ochrona klimatu, a także finanse sugestie liberałów nie znalazły poparcia¹³. W obliczu niepowodzenia negocjacji powróciła koncepcja powołania do życia rządu trzeciej Wielkiej Koalicji pod przewodnictwem Angeli Merkel. Rozmowy sondażowe rozpoczęto 7 stycznia, a 12 stycznia podjęto decyzję o podjęciu formalnych negocjacji koalicyjnych¹⁴, które zakończyły się ustaleniem warunków umowy koalicyjnej 7 lutego 2018 r.¹⁵

Od czasu wyborów pozycja kanclerz Merkel znacząco osłabła¹⁶. W ramach CDU zaczęto dyskutować o błędach w polityce jej rządów. Pojawiła się również kwestia przywództwa w partii, aczkolwiek wciąż brak osoby, która gotowa byłaby podjąć o nie walkę. Politycy CDU świadomi są kosztów, jakie ponosi SPD ogarnięta wewnętrzną walką o władzę, i nie chcą ryzykować konfliktu o przywództwo w partii w świetle telewizyjnych kamer¹⁷. Za jedną z przyczyn porażki wyborczej uznano zbyt liberalną politykę migracyjną oraz brak zgody co do jej dalszego kierunku między CDU a CSU. Dopiero po wyborach kanclerz Merkel zaakceptowała forsowaną przez CSU koncepcję rocznego limitu przyjmowanych uchodźców na poziomie 200 tys. osób¹⁸.

Po wyborach do Bundestagu odbyły się jeszcze jedne wybory do parlamentu kraju związkowego: Dolnej Saksonii. Zwycięzcą okazała się SPD (36,9%) przed CDU (33,6%), partią Zielonych (8,7%), FDP (7,5%) i AfD (6,2%). Była to pierwsza i jedyna w 2017 r. przegrana CDU w wyborach, a zarazem jedyne zwycięstwo SPD. Po tych wyborach AfD reprezentowana jest w 14 parlamentach krajów związkowych¹⁹.

¹³ B. Becker, Ch. Hoffmann, V. Medick, A.K. Müller, R. Neukirch, M. Sauga, J. Schulte, G. Traufetter, „Flucht aus der Karibik”, *Der Spiegel* 2017, nr 48, s. 12-19.

¹⁴ Ergebnisse der Sondierungsgespräche von CDU, CSU und SPD. Finale Fassung, 12.01.2018, https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/ergebnis_sondierung_cdu_csu_spd_120118_2.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=12434 (dostęp: 12.1.2018); zob. P. Kubiak, „Będzie nowa/stara koalicja? Droga do rozmów sondażowych pomiędzy liderami chadecji i SPD”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2017, nr 332, 20 grudnia 2017 r.

¹⁵ *Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land, Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*, 7 lutego 2018 r., https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1 (dostęp: 22.02.2018).

¹⁶ Zespół IZ, „Aktywność Niemiec na arenie międzynarodowej w 2017 r.”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2018, nr 334, 15 stycznia 2018 r.

¹⁷ U. Poschardt, „Die CDU ist erkennbar von sich selbst abgeturnt”, *Die Welt* z 12 lutego 2018 r., <https://www.welt.de/debatte/article173492922/Warum-die-CDU-dringend-eine-neue-Fuehrung-braucht.html> (dostęp: 22.02.2018).

¹⁸ M. Bartsch, H. Gude, R. Naukirch, „Wir müssen reagieren”, *Der Spiegel* 2017, nr 41, s. 30-32.

¹⁹ „Alle Ergebnisse und Grafiken der Landtagswahl im Überblick”, *Die Welt* z 15 października 2017 r., <https://www.welt.de/politik/deutschland/article169631864/Alle-Ergebnisse-und-Grafiken-der-Landtagswahl-im-Ueberblick.html> (dostęp: 12.01.2018).

POLITYKA ZAGRANICZNA I BEZPIECZEŃSTWA – NADZIEJA WE FRANCJI

W 2017 r. kanclerz Merkel prezentowała się jako obrończyni liberalnego porządku międzynarodowego, pozycjonując się w opozycji do prezydenta USA²⁰.

Proponowaną przez Niemcy odpowiedzią na wyzwania w środowisku międzynarodowym jest pogłębienie integracji europejskiej. Minister spraw zagranicznych Sigmar Gabriel wskazywał na potrzebę budowy „nowej, lepszej i silniejszej” Europy. Twierdził, iż poza USA, Rosją i Chinami jedynie zjednoczona Europa może być znaczącym aktorem stosunków międzynarodowych, a „wygodny dla nas” powojenny porządek międzynarodowy dobiega końca²¹.

Minister Gabriel opowiadał się za wzrostem międzynarodowej aktywności Niemiec. Argumentował, że w przyszłości muszą one z większą pewnością siebie reprezentować swoje interesy w polityce międzynarodowej. Nie mogą kierować się w swych decyzjach polityką USA. Jego zdaniem współcześnie UE nie jest „prawdziwym czynnikiem sprawczym w świecie”. Musi ona zdefiniować własne interesy i potrzebuje projekcji swojej siły w stosunkach międzynarodowych, inaczej bowiem nie przetrwa. Argumentował również, że nie można osiągnąć stabilności i bezpieczeństwa w Europie bez współpracy z Rosją, a równocześnie gwarancją stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu jest jedynie współpraca z USA, które pozostaną najważniejszym partnerem Niemiec²². Zdolność projekcji siły jest w interesie Europy i dlatego powinna ona zbudować te zdolności, a nie na skutek nalegań USA. Europa musi efektywniej wydawać środki na wojsko. Minister stwierdził, że w swej polityce zagranicznej UE musi skutecznie łączyć *hard power* i *soft power*²³. Swymi wystąpieniami nawiązał on do rozpoczętej w 2014 r. debaty na temat przyszłości niemieckiej polityki zagranicznej.

Jako jeden z możliwych kierunków rozwoju UE kanclerz Merkel zaproponowała Europę wielu prędkości. Podczas marcowego miniszczytu przywódców Francji, Niemiec, Hiszpanii i Włoch argumentowała, że Europa wielu prędkości jest konieczna, jeśli UE nie chce „ugrzęznąć”. Poparła tym samym koncepcję prezydenta Francji François Hollande’a. Sugestia Merkel, że UE powinna „robić mniej bardziej efektywnie”, mogła być traktowana również jako groźba wobec części państw

²⁰ Rede von Bundeskanzlerin Merkel zur Festveranstaltung „70 Jahre Marshall Plan”, 21 lipca 2017 r., die Bundesregierung, <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2017/06/2017-06-21-rede-merkel-german-marshall-fund.html> (dostęp: 12.01.2018).

²¹ Sigmar Gabriel in Interview. „Dann müssten wir Europäer tun, was wir längst hätten tun sollen”, *FAZ* z 16 lutego 2017 r., http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sigmar-gabriel-spricht-im-interview-ueber-europa-und-trump-14879920.html?printPagedArticle=true#pageIndex_0 (dostęp: 12.01.2018).

²² „Warum Europa eine neue Außenpolitik braucht – Rede von Außenminister Gabriel beim Forum Außenpolitik”, Auswärtiges Amt, 5 grudnia 2017 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/berliner-forum-aussenpolitik/746464> (dostęp: 12.01.2018).

²³ „The Marshall Plan and its legacies – Towards a strong transatlantic partnership”, Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Sigmar Gabriel, bei der Eröffnung der Deutsch-Amerikanischen Konferenz 2017 am 16. Mai 2017 in Berlin, *Bulletin der Bundesregierung*, Nr. 56-7, 20 maja 2017 r.

Europy Środkowo-Wschodniej różniących się z Niemcami w kluczowej kwestii migracji²⁴.

Tradycyjnie kluczowym sojusznikiem Niemiec w polityce europejskiej pozostaje Francja. Wraz z wyborem Emmanuela Macrona na prezydenta zyskała ona również przywódcę stawiającego kwestie europejskie wysoko na liście priorytetów. Już podczas jego pierwszej wizyty w Berlinie w maju 2017 r. przywódcy uzgodnili, że chcą reformy UE, i wyrazili gotowość negocjacji nowego traktatu. Zapowiedzieli wspólne przygotowanie „mapy drogowej”. W sytuacji brexitu i różnicy poglądów z USA kanclerz Merkel zdecydowała się na przyspieszenie integracji europejskiej. Choć dotychczas jej polityka europejska postrzegana była jako zarządzanie antykryzysowe, to w 2017 r. w Urzędzie Kanclerskim zaczęto opracowywać plany głębokiej reformy UE. Niemieckie priorytety obejmują kilka tematów: polityka uchodźcza, polityka obronna, unia gospodarcza i walutowa. Jako dodatkowy cel definiowane jest osiągnięcie wspólnego sukcesu z Francją i osobiście z prezydentem Macronem. W Berlinie silne są obawy, że w przyszłości wybory prezydenckie może we Francji wygrać Marine Le Pen²⁵. Po szczycie G-7 w Taorminie kanclerz Merkel zaczęła reprezentować pogląd, że Niemcy nie mogą dłużej zdawać się na USA w polityce międzynarodowej i muszą wziąć przyszłość w swoje ręce. W wielu wystąpieniach powtarzała: „(...) myślę, że my Europejczycy mamy swój los we własnych rękach”²⁶. Wyraziła gotowość poparcia złożonej przez Macrona propozycji powołania ministra finansów dla strefy euro oraz oddzielnego budżetu²⁷. Jednak entuzjastyczne zaangażowanie na rzecz pogłębienia integracji europejskiej i pozycjonowanie się w opozycji do amerykańskiego prezydenta traktowane było przez część obserwatorów jako przejaw taktyki wyborczej mającej wytrącić argumenty proeuropejskiemu liderowi socjaldemokratów²⁸.

Współpraca niemiecko-francuska powinna w przyszłości objąć przemysł zbrojeniowy obu państw. Przedmiotem dyskusji między rządami jest konstrukcja wspólnego samolotu bojowego. Powrócono do dyskutowanej od kilku lat propozycji wspólnej budowy czołgu nowej generacji. Podczas wspólnego posiedzenia rządów w lipcu potwierdzono poparcie obu stron dla uruchomienia mechanizmu stałej współpracy strukturalnej (PESCO) w dziedzinie obrony²⁹. W przesłanej innym rządów państw członkowskich propozycji Niemcy i Francja opowiedziały się za osiągnięciem przez

²⁴ A. Barker, P. McClean, S. Wagstyl, „Newer members see menace in multispeed EU”, *Financial Times* z 8 marca 2017 r., s. 2.

²⁵ M. Sattar, „Ein Akt der Neugründung”, *FAZ* z 17 maja 2017 r., s. 3.

²⁶ „Merkel: Wir Europäer müssen unser Schicksal wirklich in die eigene Hand nehmen”, *FAZ* z 29 maja 2017 r., s. 1.

²⁷ S. Wagstyl, „Angela Merkel warms to Emmanuel Macron’s eurozone reform vision”, *Financial Times* z 20 czerwca 2017 r., <https://www.ft.com/content/5e64e96c-55bc-11e7-9fed-c19e2700005f> (dostęp: 12.01.2018).

²⁸ O. Georgi, „Merkels Schröder-Moment”, *FAZ* z 30 maja 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/bierzelt-rede-zu-trump-merkels-schroeder-moment-15038795.html> (dostęp: 12.01.2018).

²⁹ Deutsch-Französischer Ministerrat, 13 lipca 2017 r., https://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/2017/07/2017-07-13-abschlusserklaerung-d-f-ministerrat.pdf;jsessionid=F3ABD7055FC-F4113BF74446CEDE3CD9A.s2t1?__blob=publicationFile&v=4 (dostęp: 12.01.2018).

UE „strategicznej autonomii” w dziedzinie polityki obronnej³⁰. Rada UE podjęła odpowiednią decyzję 11 grudnia 2017 r. Do PESCO przystąpiło 25 państw, co należy uznać za sukces niemiecko-francuskich wysiłków³¹.

Kancelerz Merkel i prezydent Macron rozpoczęli również na jesieni 2017 r. prace nad przygotowaniem wspólnych niemiecko-francuskich propozycji co do obsady najważniejszych stanowisk w UE. Według doniesień prasowych celem Niemiec jest obsada stanowiska prezesa EBC. Kandydatem ma być obecny prezes Bundesbanku Jens Weidmann³².

Wybór na urząd prezydenta Francji Emmanuela Macrona postrzegany jest przez niemieckie elity jako korzystny dla Niemiec, pomimo że wiele proponowanych przez niego reform przyjmują one z rezerwą. Uznaje się go za partnera, z którym można wspólnie reformować UE i który chętnie przejmie, przynajmniej częściowo, obowiązki lidera UE i „liberalnego świata”. Według osób zbliżonych do Urzędu Kanclerskiego w tej roli kanclerz Merkel czuje się niezręcznie i chętnie wróciłaby do roli przywódcy działającego nieco z cienia, co okazało się bardzo skuteczne przez większość czasu jej rządów, a także pozwoliło skoncentrować się na kwestiach najważniejszych dla Niemiec³³.

W kontekście przyszłości UE kluczowe znaczenie mają negocjacje z Wielką Brytanią na temat warunków opuszczenia przez nią UE. Kanclerz Merkel opowiada się za postawieniem w centrum tych negocjacji aspektów finansowych. Według niej najpierw powinny zostać wynegocjowane zasady opuszczenia przez Wielką Brytanię UE, a dopiero następnie rozpocząć się negocjacje na temat przyszłych warunków współpracy. Podkreśliła, że po opuszczeniu UE Wielka Brytania nie będzie miała takich samych praw jak państwa członkowskie, ani tym bardziej nie będzie w lepszej pozycji. Kanclerz zaprezentowała się jako zwolenniczka twardego kursu wobec Wielkiej Brytanii³⁴.

Do najważniejszych podróży zagranicznych kanclerz Merkel należy zaliczyć jej marcową wizytę w USA, pierwszą od czasu objęcia urzędu prezydenta przez Donalda Trumpa. Jej celem było uzyskanie potwierdzenia amerykańskiego zaangażowania w podtrzymywanie filarów porządku międzynarodowego, takich jak NATO i wolny handel, czy też proces pokojowy na Ukrainie. Istotnym tematem była przyszłość polityki handlowej USA. Pomysły podatku importowego wzbudzi-

³⁰ T. Gutschker, „Berlin und Paris für »strategische Autonomie« in Verteidigungspolitik”, *FAZ* z 30 lipca 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/f-a-s-exklusiv-berlin-und-paris-fuer-strategische-autonomie-in-verteidigungspolitik-15128065.html> (dostęp: 12.01.2018).

³¹ *EU ist einen „guten Schritt” vorangekommen*, die Bundeskanzlerin.de, 15 grudnia 2017 r., <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Reiseberichte/2017-12-12-er-bruessel-dezember.html> (dostęp: 12.01.2018).

³² C. Gammelin, A. Mühlauer, „Wie Frankreich und Deutschland Spitzenjobs in der EU aufteilen”, *Süddeutsche Zeitung*, 4 listopada 2017 r., <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/europa-wie-frankreich-und-deutschland-spitzenjobs-in-der-eu-aufteilen-1.3734159> (dostęp: 12.01.2018).

³³ R. Khalaf, „Germans like Emmanuel Macron but are suspicious of his reforms”, *Financial Times* z 14 grudnia 2017 r., s. 8.

³⁴ Angela Merkel, Regierungserklärung zum Sondertreffen des Europäischen Rates zu 27 am 29. April 2017 in Brüssel, *Deutscher Bundestag. Stenografischer Bericht*, 231. Sitzung Berlin, Donnerstag, den 27. April 2017, Plenarprotokoll 18/231, s. 23179–23182.

ły w niemieckich kręgach przemysłowych oraz rządzie poważne obawy, gdyż USA są jednym z najważniejszych rynków zbytu dla niemieckich towarów, a nadwyżka handlowa Niemiec w obrotach z USA sięga ok. 64 mld USD. Także wypowiedzi doradcy ds. gospodarczych prezydenta Petera Navarro, zarzucającego Niemcom manipulacje kursu euro do dolara w celu polepszenia konkurencyjności eksportu, traktowane były w Niemczech z obawami. Wizyta przebiegła w napiętej atmosferze, zabrakło m.in. uścisku dłoni w Gabinetcie Ovalnym. Nie może zostać ona uznana za sukces³⁵. Stało się tak pomimo zapewnień, że spotkanie było wspaniałe. Świadczyć o tym może tweet prezydenta napisany po spotkaniu z Angelą Merkel, w którym stwierdził, że Niemcy nie wypełniają zobowiązania z 2002 r. o wydatkowaniu na obronę 2% PKB, a tym samym są winni NATO i USA „olbrzymie” kwoty³⁶. W następnych miesiącach przedmiotem różnic zdań między Niemcami a USA była również seria nowych sankcji amerykańskich wymierzonych w firmy wspierające rozwój rosyjskich rurociągów eksportowych. Z punktu widzenia Niemiec najważniejszy jest Gazociąg Północny 2, w którego rozwój zaangażowane są firmy niemieckie. We wspólnym niemiecko-austriackim oświadczeniu wystosowanym przez ministra Sigmara Gabriela i austriackiego kanclerza Christiana Kerna stwierdzili oni, że „dostawy energii do Europy są sprawą Europy, a nie USA”. Zarzucili USA próbę wyparcia rosyjskich dostawców z europejskiego rynku i zapewnienie rynku zbytu amerykańskim producentom, obawiając się konsekwencji wprowadzenia amerykańskich sankcji dla miejsc pracy w Europie i przyszłości lokalnych firm działających w sektorze gazu i ropy³⁷.

Niemcy kontynuowały w 2017 r. politykę zbliżenia z państwami Azji. Wyrazem tego była wizyta premiera Indii Narendry Modiego związana z czwartymi konsultacjami międzyrządowymi i premiera Chin Le Keqiang w Niemczech. Ochrona klimatu i promocja wolnego handlu stoją na szczycie długiej listy tematów poruszanych przez przywódców. Kanclerz Merkel podkreśliła jednak, że rozwój relacji z mocarstwami azjatyckimi nie jest wymierzony w żadne państwo, w szczególności nie jest skierowany przeciwko USA³⁸. Najważniejszy element tych stosunków stanowi współpraca gospodarcza. W 2017 r. po raz drugi z rządu Chin były najważniejszym partnerem handlowym Niemiec; wartość wymiany między tymi państwami wyniosła 186,6 mld euro. Były one też trzecim największym rynkiem zbytu dla

³⁵ S. Afhüppe, M. Koch, „Fremdeln unter Freunden”, *Handelsblatt* z 18 marca 2017 r., <http://www.handelsblatt.com/politik/international/angela-merkel-zu-kurzbesuch-in-washington-fremdeln-unter-freunden/19536598.html> (dostęp: 12.01.2018); zob. J. Kiwerska, „Rok prezydentury Trumpa w stosunkach amerykańsko-niemieckich”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2018, nr 336, 29 stycznia 2018 r.

³⁶ „Bundesregierung erhielt von Trump keine Rechnung”, *FAZ* z 27 marca 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/trumps-praesidentschaft/nato-schulden-bundesregierung-erhielt-von-trump-keine-rechnung-14944940.html> (dostęp: 12.01.2018).

³⁷ Außenminister Gabriel und der österreichische Bundeskanzler Kern zu den Russland-Sanktionen durch den US-Senat, *Auswärtiges Amt, Pressemitteilung* z 15 czerwca 2017 r., <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/170615-kern-russland/290664> (dostęp: 12.01.2018).

³⁸ „Indien will von Deutschlands Trump-Problem profitieren”, *FAZ* z 31 maja 2017 r., s. 17; M. Sattar, „Merkels europäischer Weg”, *FAZ* z 31 maja 2017 r., s. 2.

niemieckich eksporterów (86,2 mld euro), plasując się za USA i Francją³⁹. Jednak nie tylko Niemcy przykładają dużą wagę do rozwoju stosunków z azjatyckimi mocarstwami, ale również one doceniają relacje z Niemcami. Symbolem tego jest (odpłatne) wypożyczenie berlińskiemu zoo dwóch pand przez władze chińskie. Oficjalnie zostały one przekazane 5 lipca podczas wizyty prezydenta Xi Jinpinga w Niemczech. W tradycji chińskiej dyplomacji pierwotnie przekazanie, a współcześnie wypożyczenie tych zwierząt traktowane jest jako symbol zacieśniania współpracy z państwami szczególnie ważnymi⁴⁰.

Jedną ze strategicznych sprzeczności interesów między Niemcami a Chinami poruszona została przez ministra Sigmara Gabriela podczas jego wystąpienia w Paryżu 30 sierpnia w trakcie konferencji ambasadorów. Wskazał w nim, że projekty Chin, takie jak współpraca z państwami Europy Środkowo-Wschodniej w ramach formatu 16 + 1 czy też Nowego Jedwabnego Szlaku, zagrażają spójności UE. Sformułował zatem żądanie, aby tak jak UE realizuje politykę „jednych Chin”, także Chiny realizowały politykę „jednej Europy”⁴¹. Niemiecki minister nie jest osamotniony w swym negatywnym nastawieniu wobec intensyfikacji stosunków państw Europy Środkowo-Wschodniej i Chin. Jego poglądy podzielają przedstawiciele Komisji Europejskiej i kilku członków rządów państw Europy Zachodniej⁴².

W maju 2017 r. odbyła się również pierwsza od dwóch lat wizyta kanclerz Merkel w Rosji. Trzygodzinne spotkanie z prezydentem Władimirem Putinem w Soczi służyło dwóm celom. Z jednej strony była to część przygotowań przed planowanym na lipiec w Hamburgu szczytem G-20. Z drugiej strony przedmiotem dyskusji były kwestie międzynarodowe, takie jak sytuacja w Syrii, na Ukrainie oraz w innych częściach świata. Kanclerz Merkel wyraziła również obawę o przestrzeganie praw człowieka w Rosji⁴³. Jednak nawet przychylny Rosji prezydent Frank-Walter Steinmeier zauważył, że od półtorej dekady drogi Europy i Rosji się rozchodzą. Sytuację zaostrzyły przyłączenie Krymu do Rosji oraz aktywność militarna Rosji na wschodniej Ukrainie. Stwierdził, że nie można oczekiwać szybkiego zbliżenia między Europą a Rosją⁴⁴.

Niemiecki rząd zapowiedział w 2017 r. przeformułowanie polityki także wobec Turcji. Skłoniły go do tego m.in. aresztowanie niemieckiego działacza praw człowieka Petera Steudtnera, dziennikarza gazety *Die Welt* Deniza Yücela oraz odmowa niemieckim parlamentarzystom prawa wizyt w bazie lotniczej Incirlik. Prezydent

³⁹ Destatis, *Die Volksrepublik China ist erneut Deutschlands wichtigster Handelspartner*, Pressemitteilung Nr. 055 z 21 lutego 2018 r., https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2018/02/PD18_055_51.html (dostęp: 22.02.2018).

⁴⁰ „Meng Meng und Jiao Qing. Chinas Panda-Diplomatie wird in Berlin belebt”, *FAZ* z 22 czerwca 2017 r., s. 8.

⁴¹ Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Sigmar Gabriel, bei der 25. französischen Botschafterkonferenz am 30. August 2017 in Paris, *Bulletin der Bundesregierung*, Nr. 91-1, 6 września 2017 r.

⁴² J. Kyngé, M. Peel, „Brussels rattled as China reaches out to eastern Europe”, *Financial Times* z 27 listopada 2017 r., <https://www.ft.com/content/16abfb2a-cf9b-11e7-9dbb-291a884dd8c6> (dostęp: 12.01.2018).

⁴³ M. Sattar, „Die Frau, die in die Kälte kommt”, *FAZ* z 3 maja 2017 r., s. 2; S. Žerko, „Rozmowy Merkel-Putin w Soczi”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2017, nr 305, 4 maja 2017 r.

⁴⁴ B. Kohler, E. Lohse, „Steinmeier: Entfremdung zwischen Europa und Russland wächst”, *FAZ* z 16 czerwca 2017 r., s. 3.

Recep Erdoğan zarzucił również kanclerz Merkel stosowanie „nazistowskich metod”, gdy niemiecki Trybunał Konstytucyjny zakazał kilku tureckim politykom wystąpienia w Niemczech w ramach kampanii przed referendum dotyczącym zmiany tureckiej konstytucji. Rząd Niemiec zapowiedział zaostrezenie wskazówek dla podróżujących do Turcji swych obywateli. Minister Gabriel wskazał, że rząd nie może doradzać niemieckim firmom inwestycji w Turcji, ponadto konieczne jest przeanalizowanie wielkości poręczeń kredytowych Hermesa. Wykluczył on również możliwości rozszerzenia negocjacji z Turcją nt. unii celnej (dotyczących rozszerzenia istniejącej unii celnej na sektor rolny i sektor usług), a kanclerz Merkel opowiedziała się za redukcją tzw. pomocy przedakcesyjnej UE dla Turcji o planowanej na lata 2014–2020 wielkości 4,45 mld euro⁴⁵. Jednak wraz z końcem roku nastąpiło uspokojenie nastrojów we wzajemnych relacjach i złagodzenie języka z obu stron, czego świadectwem był przebieg wizyty ministra Mevlüta Cavusoglu w Niemczech⁴⁶.

W 2017 r. Niemcy sprawowały prezydencję w grupie G-20. Głównymi celami niemieckiej dyplomacji były takie zagadnienia jak partnerstwo G-20–Afryka, wolny handel, ochrona klimatu, ochrona zdrowia, regulacja rynków finansowych, zwalczanie terroryzmu oraz likwidacja przyczyn wzrostu liczby uchodźców⁴⁷. Szczyt G-20 odbył się w dniach 7–8 lipca 2017 r. w Hamburgu. W relacjach z jego przebiegu dominowały informacje o zamieszkach towarzyszących temu wydarzeniu, a będących konsekwencją wzrostu lewicowego ekstremizmu. Były to największe zamieszki w Niemczech od szczytu państw G-8 w Heiligendamm w 2007 r., skutkujące masowymi zniszczeniami mienia publicznego i prywatnego. Ich skala sprawiła, że zaczęto dyskutować nad właściwością wyboru miasta obrad i nad przygotowaniem sił porządkowych⁴⁸. Tematowi uchodźców poświęcony był również szczyt UE–Unia Afrykańska⁴⁹.

Rosnąca aktywność międzynarodowa Niemiec przejawiała się także w kandydowaniu na miejsce niestałego członka w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2019–2020⁵⁰.

⁴⁵ „Bundesregierung kündigt Neuausrichtung der Türkei-Politik an”, *Die Welt* z 20 lipca 2017 r., <https://www.welt.de/politik/deutschland/article166827805/Bundesregierung-kuendigt-Neuausrichtung-der-Tuerkei-Politik-an.html> (dostęp: 12.01.2018); R. Neukirch, M. Popp, Ch. Schult, „Attacke statt Appeasement”, *Der Spiegel* 2017, nr 30, s. 24–26.

⁴⁶ „Deutschland und Türkei wollen Zusammenarbeit wieder verstärken”, *Handelsblatt* z 6 stycznia 2018 r., <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/nach-aussenministertreffen-deutschland-und-tuerkei-wollen-zusammenarbeit-wieder-verstaerken/20819186.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁴⁷ „G20 in Deutschland – eine Bilanz”, die Bundesregierung, 30 listopada 2017 r., <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2017/11/2017-11-27-bilanz-g20-praesidentschaft.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁴⁸ K. Szubart, „»Witamy w piekle!«: zagrożenie bezpieczeństwa publicznego podczas szczytu G20 w Hamburgu”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2017, nr 320, 18 lipca 2017 r.

⁴⁹ Pressestatement von Bundeskanzlerin Merkel beim Gipfeltreffen der Europäischen Union und der Afrikanischen Union, die Bundeskanzlerin, 29 listopada 2017 r., <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2017/11/2017-11-29-statement-abidjan.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁵⁰ *Deutschland. Kandidat für den Sicherheitsrat der Vereinten Nationen 2019–20*, Auswärtiges Amt, <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/281456/9c6f37d447fb4345413fb592a4c25ff5/sicherheitsrat-broschuere-data.pdf> (dostęp: 12.01.2018).

Polityka zagraniczna w nowym kontekście znalazła się w centrum niemieckiego dyskursu politycznego tuż przed końcem roku. Gdy załamały się rozmowy sondażowe nt. koalicji jamajskiej i powrócił temat powołania rządu Wielkiej Koalicji, jednym z głównych argumentów na jej rzecz miałyby być zdolność niemieckiego rządu do podejmowania decyzji na arenie międzynarodowej. Może to być argument o tyle zaskakujący, iż polityka zagraniczna nie była przedmiotem dyskusji w kampanii wyborczej, a różnice między przewodniczącym Schulzem proponującym budowę Stanów Zjednoczonych Europy do 2025 r. a kanclerz Merkel sprzeciwiającą się tym pomysłom są istotne⁵¹.

GOSPODARKA – ROK SUKCESÓW

Brexit sprawił, że w ramach UE może powstać nowa równowaga sił między państwami o liberalnym nastawieniu do gospodarki a tymi o nastawieniu bardziej etatystycznym. Dotychczas Niemcy ze swoim modelem społecznej gospodarki rynkowej zarówno w teorii, jak i w praktyce prezentowali często kompromisową postawę. W związku z planami opuszczenia UE przez jednego z najważniejszych członków, będącego jednocześnie jednym z głównych zwolenników liberalizacji światowego handlu, niemiecka dyplomacja podejmowała wysiłki zmierzające do mobilizacji państw o liberalnym nastawieniu gospodarczym w celu minimalizacji wpływu państw Południa. Jako te o bardziej liberalnym nastawieniu do gospodarki wskazywane są państwa skandynawskie, bałtyckie i Polska. Żadne z nich nie ma jednak pozycji Wielkiej Brytanii. Z największym z nich – Polską – Niemcy mają odmienne poglądy m.in. na kwestie migracji, podczas gdy z różniącą się pod względem interesów gospodarczych Francją utrzymują i chcą utrzymywać w przyszłości dobre stosunki polityczne. Dla Niemiec szczególnie ważne jest, aby nie uległy uelastycznieniu reguły fiskalne⁵².

Istotnym tematem dyskusji gospodarczych pozostała kwestia inwestycji chińskich w niemiecką gospodarkę, głównie w dziedzinie nowoczesnych technologii. Niemiecki rząd przyjął w 2017 r. podwójną strategię w tym zakresie: 1) zaostrome zostały przepisy regulujące inwestycje zagraniczne i 2) wraz z Francją i Włochami podjął wysiłki mające na celu stworzenie mechanizmów sprawdzających inwestycje z państw trzecich na poziomie UE⁵³. Ten drugi element strategii na razie zawodzi. Na szczycie w Brukseli w czerwcu państwa członkowskie *de facto* odrzuciły propozycje stworzenia silnego instrumentu kontrolnego wobec inwestycji z państw trzecich na poziomie unijnym⁵⁴.

⁵¹ T. Buck, G. Chazan, „Merkel’s potential coalition ally draws outlines for a ‘United States of Europe’”, *Financial Times* z 8 grudnia 2017 r., s. 1.

⁵² S. Wagstyl, A. Barker, „Angela Merkel seeks to strengthen EU’s liberal voice”, *Financial Times* z 10 kwietnia 2017 r., s. 3.

⁵³ M. Huotari, „Germany’s changing take on chinese direct investment: Balancing openness with greater scrutiny”, w: J. Seaman, M. Huotari, M. Otero-Iglesias (red.), *Chinese Investment in Europe. A Country-Level Approach, A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC)*, grudzień 2017, s. 66–67.

⁵⁴ „Macron scheitert mit Vorstoß für Investitionskontrolle”, *FAZ* z 24 czerwca 2017 r., s. 20.

W nawiązaniu do zarzutów USA o nieuczciwe praktyki handlowe i zaniżanie kursu euro niemieckie ministerstwa finansów i gospodarki uzgodniły *Grundsatzpapier*, w którym zebrane zostały następujące argumenty strony niemieckiej: 1) Niemcy nie stosują praktyk protekcyjnych; 2) sytuacja na rachunku obrotów bieżących powinna być analizowana na poziomie strefy euro; 3) kurs USD/euro jest konsekwencją różnych polityk FED i EBC, a na politykę EBC rząd w Berlinie nie ma wpływu; 4) rząd RFN zwiększa wydatki na inwestycje infrastrukturalne oraz wprowadził płacę minimalną, co powinno zwiększyć popyt wewnętrzny i zmniejszyć nadwyżkę handlową; 5) nadwyżka na rachunku obrotów bieżących Niemiec oznacza, że są one eksporterem netto kapitału. Łączna wartość inwestycji niemieckich w USA sięga 319 mld USD⁵⁵.

Transformacja energetyczna – najważniejszy projekt gospodarczy kanclerz Merkel – straciła na dynamice. Odnosi się to zwłaszcza do promocji pojazdów o napędzie elektrycznym. W styczniu 2017 r. ówczesny minister gospodarki Sigmar Gabriel, a następnie sama kanclerz w maju przyznali, że osiągnięcie celu miliona samochodów elektrycznych na niemieckich drogach do 2020 r. pomimo finansowych zachęt ze strony rządu jest bardzo mało prawdopodobne⁵⁶.

Pomimo zmiany retoryki administracji USA i kierunku polityki gospodarczo-podatkowej nie ustała jej krytyka ze strony władz Niemiec. Administracja prezydenta Trumpa zdecydowała się nie wprowadzać ceł chroniących np. amerykański sektor motoryzacyjny przed zagraniczną konkurencją, o czym mówił jeszcze prezydent elekt⁵⁷. Pod koniec roku uchwalona została natomiast reforma podatków zmieniająca USA z państwa o wysokich podatkach dla przedsiębiorstw w kraj, w którym będą one na poziomie średniej unijnej. Jak wyliczyli niemieccy eksperci, może ona spowodować gwałtowny wzrost inwestycji w USA, szczególnie w przemyśle, dla którego nowo wprowadzone rozwiązania są szczególnie korzystne. Eksperci przewidują, że może dojść do przeniesienia części produkcji z Niemiec do USA⁵⁸. Z inicjatywy Niemiec ministrowie finansów pięciu największych państw UE wystosowali list protestacyjny przeciwko kilku rozwiązaniom zawartym w ustawie reformującej amerykański system podatkowy⁵⁹.

Jednym ze stałych celów kanclerz Merkel są postępy w unowocześnianiu (digitalizacji) gospodarki. Choć dane statystyczne (poziom zatrudnienia, nadwyżka budżet-

⁵⁵ M. Schäfers, „Berlin kontert Trumps Vorwürfe”, *FAZ* z 19 kwietnia 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/deutschland-kontert-trump-vorwuerfen-der-export-trickserei-14978598.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁵⁶ „Merkel kassiert Deutschlands Elektroauto-Ziel”, *FAZ* z 15 maja 2017 r., <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/neue-antriebstechnik-merkel-kassiert-deutschlands-elektroautoziel-15017473.html> (dostęp: 12.01.2018); zob. R. Bajczuk, „Niedokończona reforma. Bilans transformacji energetycznej w Niemczech w okresie rządów wielkiej koalicji 2013–2017”, *Prace OSW* 2017, nr 69.

⁵⁷ H. Mance, S. Donnan, J. Shoter, „Donald Trump takes swipe at EU as ‘vehicle for Germany’”, *Financial Times* z 16 stycznia 2017 r., <https://www.ft.com/content/1f7c6746-db75-11e6-9d7c-be108f1c1dce> (dostęp: 12.01.2018).

⁵⁸ D. Riedel, K. Kort, „Lockruf aus Amerika”, *Handelsblatt* z 13 grudnia 2017 r., s. 5–7.

⁵⁹ A.S. Chassany, Ch. Giles, „Europeans issue warning to Trump on tax overhaul”, *Financial Times* z 12 grudnia 2017 r., 1.

towa i handlowa) pokazują, że niemiecka gospodarka rozwija się dobrze⁶⁰, kanclerz wielokrotnie zwracała uwagę na szanse i zagrożenia, jakie niesie postęp technologiczny, i konieczność dbania o innowacyjność gospodarki, gdyż „nie chcemy wyłączać w muzeum techniki”⁶¹.

Zagrożenie dla niemieckiej gospodarki kryje się jednak w branży uchodzącej za synonim jej sukcesu – motoryzacji⁶². W 2017 r. VW ponosił w USA koszty kolejnych zawieranych ugód związanych z fałszowaniem danych o emisji spalin przez samochody koncernu wyposażone w silniki Diesla. Również inne niemieckie koncerny zmuszone były mierzyć się z konsekwencjami zbyt wysokich emisji spalin przez produkowane przez nie samochody z silnikami Diesla. W wielu miastach takim autom grozi zakaz poruszania się po drogach. W odpowiedzi na ten kryzys rząd i przemysł zawarły porozumienie zakładające zmiany oprogramowania w samochodach, które ma zmniejszyć emisję szkodliwych substancji, i powstanie specjalnego funduszu w celu rozwoju transportu zbiorowego, budowy ścieżek rowerowych etc., do którego pieniądze wpłaca rząd i przemysł. Drugie wyzwanie przed sektorem motoryzacyjnym to podejrzenie o nielegalne ustalanie parametrów technicznych wybranych komponentów samochodów, a więc łamanie prawa kartelowego⁶³. Trzecie to popularyzacja na świecie aut o napędzie elektrycznym, których produkcja i sprzedaż nastęrcza niemieckim koncernom problemów⁶⁴.

W Niemczech i w kanclerz Merkel osobiście wielu obserwatorów chciało od lat widzieć przywódcę UE. Działo się tak, pomimo że ich przywództwo w UE napotyka opór. Dotyczy to zarówno polityki gospodarczej, do której z wielką ostrożnością podchodzą m.in. Grecja i Włochy, jak i promowanej przez Niemcy polityki redystrybucji uchodźców, której sprzeciwiają się państwa Europy Środkowo-Wschodniej, ale która nie spotkała się z entuzjazmem również w Paryżu. Także niemiecka nadwyżka handlowa jest przedmiotem krytyki, nie tylko USA, ale też Francji i Włoch. Dodatkowo pamiętać należy, że Niemcy przeznaczają na wojsko jedynie 1,2% PKB, co sprawia, że ich możliwości w zakresie operacji militarnych są bardzo ograniczone. Duża część niemieckiej klasy politycznej (SPD, Zieloni) kwestionuje wzrost udziału wydatków na obronę do poziomu 2% PKB w 2024 r.⁶⁵ Zwycięstwo Emmanuela Macrona dawało nadzieję, że pomimo różnic poglądów w kwestiach szczegółowych francusko-niemiecki tandem będzie w stanie dokonać reformy UE.

⁶⁰ *Germany 2017 Article IV Consultation*, IMF Country Report No. 17/192.

⁶¹ A. Merkel, Rede, *Deutscher Bundestag. Stenografischer Bericht*, 245. Sitzung. 18 Wahlperiode, 5 września 2017 r., s. 25261–25266.

⁶² T. Budnikowski, „Niepewna przyszłość samochodów z silnikiem Diesla”, *Biuletyn Instytutu Zachodniego* 2017, nr 323, 25 lipca 2017 r.

⁶³ G. Traufetter, „Ein Deutsches Versagen”, *Der Spiegel* 2017, nr 25, s. 8.

⁶⁴ J. Gapper, „Germany’s carmakers feel the Tesla shock”, *Financial Times* z 2 sierpnia 2017 r., <https://www.ft.com/content/782d053c-76be-11e7-90c0-90a9d1bc9691> (dostęp: 12.01.2018).

⁶⁵ S. Wągstyl, „Angela Merkel is forced to take centre stage”, *Financial Times* z 25 lipca 2017 r., <https://www.ft.com/content/77bc4abc-68b4-11e7-9a66-93fb352ba1fe> (dostęp: 12.01.2018).

Jednak wynik jesiennych wyborów sprawił, że percepcja Niemiec jako mocarstwa zniknęła. Od początku października aktywność międzynarodowa kanclerz Merkel znacząco zmalała, a załamanie rozmów nt. koalicji jamajskiej sprawiło, że została ona zmuszona poświęcić się negocjacji z SPD stanowiącym ostatnią szansę na zachowanie władzy. Na popularności zyskuje pogląd, że era Angeli Merkel dobiega końca⁶⁶, a Niemcy potrzebują głębokich zmian⁶⁷.

GERMANY: A YEAR OF UNCERTAINTY

An account of political life in Germany in 2017 can be divided into two parts: before and after the national election to Bundestag in September. Before, Germany was seen as a strong and stable actor which should soon implement, together with France, deep reforms of the European Union. The German-French duo was expected to take the leading role in the EU again. However, the results of CDU, CSU and SPD in the election to Bundestag in September were poor, while small parties became winners. An attempt to build a Jamaica coalition of CDU, CSU, FDP and the Greens failed and CDU, CSU and SPD had to try to form a great coalition again. This political turmoil in late 2017 and early 2018 reduced the German ability to act on the global stage. Chancellor Merkel's position is weakened and the perspective for her political plans uncertain.

Keywords: Germany, election, EU, reforms, Angela Merkel, Sigmar Gabriel, Frank-Walter Steinmeier, China, 16 + 1, France, coalition, UN Security Council

Słowa kluczowe: Niemcy, Angela Merkel, Sigmar Gabriel, Frank-Walter Steinmeier, Chiny, 16 + 1, Francja, koalicja, wybory, Rada Bezpieczeństwa ONZ

⁶⁶ B. Kohler, „Der letzte Aufgalopp”, *FAZ* z 12 stycznia 2018 r., <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/der-letzte-aufgalopp-der-aera-merkel-15393683.html> (dostęp: 12.01.2018).

⁶⁷ A. Dobrindt, „Wir brauchen eine bürgerlich-konservative Wende”, *Die Welt* z 4 stycznia 2018 r., <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article172133774/Warum-wir-nach-den-68ern-eine-buergerlich-konservative-Wende-brauchen.html> (dostęp: 12.01.2018).